

ДА ЛИ ЈЕ СЛИКАРСТВО ПОСЛЕ 2000. МОГУЋЕ

Криза човека, не уметности

Живимо у епохи потпуне техничке корумпираности човека. Хероји и уметници срозани су у техничаре и „беле оковратнике”, а до-ми-нира мо-дел им-пе-ри-ја-ли-стич-ког из-во-за аме-рич-ке ви-зу-ел-не кул-ту-ре, гла-му-ра, еро-ти-ке и три-ви-јал-но-сти. Али сувише су пожурили они који су прогласили крај слике: што су мање шансе за сликарство, оно више успева. „Историја сликарства је историја његових криза.” Неће нестати стари људски нагон за светим, за Богом, а сликарство и уметност су вековима повезани са сакралним

Пи-ше: Де-јан Ћо-рић

„Што ужа-сни-ји свет по-ста-је,

то умет-ност по-ста-је ап-стракт-ни-ја”

Паул Кле

Гин-тер Ан-дерс, еми-грант из Хи-тле-ро-ве Не-мач-ке, нај-ве-ћи део свог ин-те-лек-ту-ал-ног ра-да по-све-тио је ис-тра-жи-ва-њи-ма суд-би-не чо-ве-ка у до-ба то-та-ли-та-р-ног тех-ни-ци-зма. Док се Вал-тер Бе-ња-мин про-сла-вио сту-ди-јом *Умет-нич-ко де-ло у ве-ку сво-је тех-нич-ке ре-про-дук-ци-је*

, Ан-дерс је у књи-зи

За-ста-ре-лост чо-ве-ка

те-ма-ти-ку са-свим не-за-ви-сно од Франк-фурт-ске шко-ле про-ши-рио на пи-та-ње чо-ве-ка у до-ба тех-нич-ке ре-про-дук-ци-је. Де-ла не-мач-ке ин-те-лек-ту-ал-не сце-не из-ме-ђу свет-ских ра-то-ва и за вре-ме Дру-гог, по-пут чу-ве-не

Про-па-сти За-па-да

Освал-да Шпен-гле-ра или

Ми-та 20. ве-ка

Ал-фре-да Ро-зен-бер-га, књи-ге ко-ја про-ши-ру-је Шпен-гле-ро-ве иде-је и ко-ја је крај-ње ре-ле-вант-на за ли-ков-ну умет-ност, да-нас су ак-ту-ел-на на нео-би-чан на-чин ако има-мо у ви-ду да се у аме-рич-кој со-ци-о-ло-ги-ји и дру-штве-ној те-о-ри-ји про-из-во-ди и ци-ље-ви ви-со-ко тех-ни-ци-зи-ра-ног дру-штва раз-ма-тра-ју као тзв.

friendly fascism

(при-ја-тељ-ски фа-ши-зам). По-сто-је ми-шље-ња да су не-га-тив-не уто-пи-је, по-пут пророч-ке књи-ге

„1984”

Џор-џа Ор-ве-ла, пот-пу-но де-пла-си-ра-не и на-ив-не спрам све-та ко-ји се ор-га-ни-зу-је и при-пре-ма, спрам моћи и суп-тил-ности кон-тро-ле ума, све-сти, осе-ћа-ња и дру-штва ка-кви се са-да раз-ви-ја-ју. (Орвелова књига, чи-је се по-се-до-ва-ње у Со-вјет-ском Са-ве-зу у Ста-љи-но-во вре-ме ка-жња-ва-ло смрт-ном ка-зном, у ства-ри се од-но-си на за-пад-на дру-штва, ма-да је Ор-вел био от-пад-ник од ко-му-ни-зма.)

На-кон што је Маркс ра-зо-рио тра-ди-ци-о-нал-ни дру-штве-ни по-ре-дак и по-ро-ди-цу, Фројд ум чо-ве-ка, Ајн-штајн до-крај-чио ге-о-цен-три-зам ко-смич-ког људ-ског са-мо-по-у-зда-ња, па свет и про-стор по-ста-ју ре-ла-тив-ни, на-кон што је Опен-хај-мер раз-био атом, за ко-ји се ве-ко-ви-ма ве-ро-ва-ло да је по-след-њи не-де-љи-ви те-мељ, ослон-ац све-та, на-кон што је Иља При-го-рин по-ста-вио те-о-ри-ју ха-о-са као прин-цип све-та, ма-те-ма-тич-ки до-ка-зав-ши ста-ро ма-сон-ско ге-сло „Из ха-о-са ред”, са-да већ ано-ним-ни тех-ни-ча-ри (чак не ве-ли-ки на-уч-ни-ци) при-сту-па-ју раз-би-ја-њу ге-на и ДНК, осно-ве људ-ског и пла-не-тар-ног жи-во-та. Са-свим је ја-сно да у вр-лом но-вом све-ту ко-ји се при-пре-ма не-ма ме-ста не са-мо за чо-ве-ка већ ни за жи-ви свет.

СЛИКА ЗАБОРАВА, ЗАБОРАВ СЛИКЕ

Нај-ре-ал-ни-је, ма-да оп-ти-ми-стич-ко ви-ђе-ње тог уси-ље-ног мар-ша хе-ге-лов-ског ап-со-лут-ног ду-ха исто-ри-је од пра-и-сто-ри-је ка над-и-сто-ри-ји, од им-пе-ри-ја ста-рих ци-ви-ли-за-ци-ја ка сте-лар-ним им-пе-ри-ја-ма ко-смич-ке бу-дућ-но-сти (ка-ко ви-ди-мо са-да, сто-ти-нак го-ди-на од изу-ма бра-ће Рајт, оста-ру-је се јед-но по јед-но пред-ви-ђа-ње Ци-ол-ков-ског о осва-ја-њу ко-смо-са), дао је отац Пјер Те-јар де Шар-ден. Кр-стал-ни ум овог све-ште-ни-ка, ан-тро-по-ло-га, на-уч-ни-ка и те-о-ло-га, ви-део је на-шу пла-не-ту као је-дан гран-ди-о-зни умре-же-ни и пре-мре-же-ни ор-га-ни-зам и ор-га-нон, те-ло са сво-јом ци-нов-ском електронском во-љом и пул-са-ци-јом. У ње-го-вој те-о-зоф-ској ви-зи-ји пла-не-те-ком-пју-те-ра та-ко-ђе не-ма ме-ста за чо-ве-ка, као у го-то-во свим но-ви-јим пред-ви-ђа-њи-ма да-ље бу-дућ-но-сти. За-то што сре-ћа ис-па-ра-ва из све-та бу-дућ-но-сти, ни у јед-ном SF фил-му не мо-же се ви-де-ти до-бар ру-чак или би-бли-о-те-ка. Већ је у су-ко-бу ре-жи-ма Са-да-ма Ху-се-и-на и САД по-ста-ло ја-сно да ће се ра-то-ви бу-дућ-но-сти во-ди-ти за ком-пју-те-ри-ма, а мо-жда и са ком-пју-те-ром.

Сто-га, мо-жда би пи-та-ње бу-дућ-но-сти сли-кар-ства у 21. ве-ку, пи-та-ње ње-го-вог не-стан-ка, тре-ба-ло на са-мом по-чет-ку да пре-фор-му-ли-ше-мо у пи-та-ње бу-дућ-но-сти жи-вог све-та на Зе-мљи, смр-ти ко-ја за-хва-та нај-ве-ћи део би-ља-ка, жи-во-ти-ња, и то не са-мо ди-вљих, питање не-стан-ка пла-не-тар-ног ор-ган-ског си-сте-ма кли-ме, од-но-са во-де, тла и жи-ве ма-те-ри-је, оста-ре-ња па-кла ко-ји је по не-ки-ма про-ре-као Јо-ван Кр-сти-тељ: „Има-ће-те хра-не у из-о-би-љу, али ни-ко не-ће хте-ти да је је-де.” Да-кле, да пи-та-ње бу-дућ-но-сти умет-но-сти пре-фор-му-ли-ше-мо у пи-та-ње бу-дућ-но-сти са-мог чо-ве-ка.

Из пер-спек-ти-ве те упи-та-но-сти са-свим је не-ва-жно што су кра-јем 20. ве-ка сли-кар-ски и ва-јар-ски ра-до-ви кла-сич-ног ти-па, по ак-ту-ел-ној теор-и-ји и кри-ти-ци, по-ста-ли не-ка вр-ста ки-ча, ре-ликт ста-рих, пре-ва-зи-ђе-них мо-де-ла ствар-но-сти. Ле-о-нид Шеј-ка је још кра-јем ше-зде-се-тих го-ди-на про-шлог ве-ка при-ме-тио да је сли-кар-ство ком-плекс вред-но-сти ко-јем пре-ти за-бо-рав, као што се Јо-зеф Бојс, на тра-гу Мар-се-ла Ди-ша-на, на-дао да у будћ-но-сти умет-ник ни-кад ви-ше не-ће узе-ти чет-ки-цу у ру-ке. Да-на-шњи об-ли-ци умет-но-сти – ани-хи-ла-то-ри шта-фе-лај-ног сли-кар-ства, по-пут пост-кон-цеп-ту-ал-не умет-но-сти, ен-ви-рон-мен-та, пер-фор-ман-са, теле-сне умет-но-сти, mail-ар-та, ви-деа, ком-пју-тер-ске и вир-ту-ел-не умет-но-сти, да-кле сви об-ли-ци по-ста-ван-гар-ди, ко-ји осва-ја-ју но-ва тех-нич-ка

из-ра-жај-на сред-ства и но-ве ме-ди-је, ула-зе-ћи по-ла-ко у хо-ло-граф-ску и у сло-бод-ном про-сто-ру тро-ди-мен-зи-о-нал-но ге-не-ри-са-ну сли-ку, у ла-сер-ску и (ка-ко нас ин-фор-ми-шу те-ма-ти во-де-ћих аме-рич-ких умет-нич-ких ча-со-пи-са, по-пут *Art News*

) на-ја-ву ко-ри-шће-ња ге-не-ти-ке у умет-нич-ке свр-хе – са-мо су ма-ње или ви-ше па-те-тич-ни од-ра-зи оства-ре-ња све-та то-тал-не тех-нич-ке ко-рум-пи-ра-но-сти чо-ве-ка, у ко-јем, по Шпен-гле-ру, хе-ро-ји и умет-ни-ци бу-дућ-но-сти по-ста-ју тех-ни-ча-ри и бе-ли око-врат-ни-ци.

СЕНИЛНОСТ И ГУБЉЕЊЕ ЕЛАНА

Ка-кво је за-и-ста ме-сто сли-кар-ства у том све-ту?

Раз-мо-три-мо нај-пре до-са-да-шње усло-ве раз-во-ја сли-кар-ства, да би-смо има-ли ви-ше оп-ци-ја за про-ми-шља-ње. По-ста-ви-мо, да-кле, пи-та-ње: да ли је сли-кар-ство у кри-зи? По те-о-ре-ти-ча-ри-ма пост-мо-дер-не, а у пи-та-њу је и да-ље ва-же-ћа па-ра-диг-ма ко-ју у за-пад-ној те-о-ри-ји ни-је сме-нио не-ки но-ви мод-ни ин-те-лет-ку-ал-ни мо-дел, сли-кар-ство ни-је у кри-зи. Ми се на-ла-зи-мо у аисто-риј-ском вре-ме-ну, ка-да је све „ин”, кул-ту-ра се фор-ми-ра по ко-мер-ци-јал-ном и естет-ском мо-де-лу су-пер-мар-ке-та, ства-ра-лац и кон-зу-мент сло-бод-но мо-гу да би-ра-ју, узи-ма-ју, ме-ша-ју или од-ба-цу-ју све сти-ло-ве, тех-ни-ке, при-сту-пе, мо-де-ле про-шло-сти, сад-ашњо-сти и бу-дућ-но-сти. Све је та-ко ак-ту-ел-но и ни-шта ни-је ак-ту-ел-но, исто-ри-ја успо-ра-ва ход у сми-слу аван-гард-них от-кри-ћа и осе-ћа се стра-хо-вит оп-шти ин-те-лек-ту-ал-ни за-мор – но-ви век по-чи-ње се-нил-ним не-до-стат-ком жи-вот-ног елана.

Тре-бало би на-зна-чи-ти да но-ви ви-до-ви умет-но-сти, по-себ-но ком-пју-тер-ска, у од-но-су на исто-ри-ју умет-но-сти и исто-ри-ју ава-на-гар-ди фор-мал-но ни-шта но-во ни-су до-не-ли. Осим тех-нич-ких, из-ра-жај-на сред-ства аван-гар-ди да-нас су на нај-ни-жем ни-воу, те се рад у ком-пју-тер-ској умет-но-сти мо-же, у умет-нич-ком сми-слу,

вредно-вати као при-ми-тив-ни об-лик филм-ске ре-жи-је, ко-ји не до-се-же ни пр-ва оства-ре-ња филм-ске умет-но-сти. Да-нас, па-ра-лел-но, не сме-та-ју-ћи јед-но дру-гом, мо-же да по-сто-ји ста-ро сли-кар-ство (као што ће увек по-сто-ја-ти фа-на-ти-ци, за-љу-бље-ни-ци и од-мет-ни-ци од пост-мо-дер-ног све-та, од ко-јих ће се не-ки за шта-фе-ла-јем при-бли-жи-ти до-стиг-ну-ћи-ма ста-рих мај-сто-ра, па и над-ма-ши-ти их), са сли-кар-ством схва-ће-ним као из-раз мо-дер-но-сти, ис-тра-жи-ва-ња ма-те-ри-ја-ла, фор-ма-та, тех-ни-ка, ван ис-ку-ста-ва про-шло-сти, и са оним за ко-је се оправ-да-но пи-та-мо да ли су и за-што су умет-но-сти.

За са-да још увек има про-сто-ра за оне ко-ји вла-да-ју ана-то-ми-јом, пер-спек-ти-вом и уља-ном бо-јом, зна-чи про-бле-ми-ма 15. ве-ка, те их умет-ни-ци ко-ји ула-зе у че-сто за те-ло и дух по-губ-не аван-ту-ре но-вог из-ра-жа-ва-ња и но-вих ма-шин-ских и тех-нич-ких мо-де-ла умет-но-сти не угро-жа-ва-ју ди-рект-но. Из по-зи-ци-је тех-но-а-ван-гард-ног умет-ни-ка, тех-но-гу-руа, ур-ба-ног ша-ма-на гло-бал-ног се-ла, ко-је не-ма ни-шта од се-о-ске сре-ће и иди-лич-но-сти, са-ма ствар-ност из-ра-же-на шта-фе-лај-ним сли-кар-ством је бес-пред-мет-на јер је не-ста-ла, то је фан-том, утва-ра не-ких про-шлих вре-ме-на, па се на-ме-ће пи-та-ње ко-ли-ко ће у но-вом све-ту из-др-жа-ти ста-ра људ-ска по-тре-ба да жвр-ља, цр-та, сли-ка, ва-ја, об-ли-ку-је, ко-ли-ко ће се и ко-јом бр-зи-ном при-ро-да и при-род-ни ма-те-ри-ја-ли уда-ља-ва-ти од нас.

ОБРТИ И ПРЕПОРДИ

Но, ако по-гле-да-мо исто-ри-ју сли-кар-ства, то је исто-ри-ја ње-го-вих кри-за. Грч-ка во-лу-ми-но-зна умет-ност по-ти-сну-ла је са-свим еги-пат-ску и крит-ску прошлост, сна-жно ути-чу-ћи на ин-ди-ј-ску умет-ност. У пр-вим ве-ко-ви-ма хри-шћан-ства са-свим су не-ста-ла илу-зи-о-ни-стич-ка зна-ња фа-јум-ских пор-тре-та, пр-вих ико-на, као и рим-ског фре-ско-пи-са са бо-га-тим илу-зи-о-ни-змом пла-но-ва и за-че-ци-ма пер-спек-ти-ве. Док је ви-зан-тиј-ска умет-ност пре-по-ро-ди-ла ита-ли-јан-ску умет-ност 12. и 13. ве-ка, ре-не-сан-сни мај-сто-ри су је пот-пу-но од-ба-ци-ли, као и све об-ли-ке ро-ма-ни-ке и го-ти-ке. Умет-ни-ци су би-ли до вр-хун-ца овла-да-ли сли-кар-ством тем-пе-ре ка-да се по-ја-вљу-је уља-на тех-ни-ка, а и са-ма ре-не-сан-сна де-ла у

ма-ни-ри-зму и ба-ро-ку по-ста-ју за-ста-ре-ла. Ка-да су фа-пре-сти-сти на че-лу са Ти-е-по-лом до кра-ја овла-да-ли сли-ка-њем ве-ли-ких зид-них и та-ва-нич-ких по-вр-ши-на, при-ка-зу-ју-ћи сву чу-де-сну моћ пер-спек-тив-них илу-зи-ја, Жак-Луј Да-вид сли-кар-ство вра-ћа на фор-мат за атеље и јед-но-став-не при-зо-ре из-ве-де-не из фи-гу-ре и пор-тре-та. Из уста-но-ва Фран-цу-ске ре-во-лу-ци-је из-ба-ци-ва-ни Бу-ше, Фра-го-нар и у вре-ме На-по-ле-о-но-ве вла-да-ви-не за-бо-ра-вље-ни и гла-ди пре-пу-ште-ни сли-ка-ри ро-ко-коа, већ за не-ко-ли-ко гене-ра-ци-ја по-ста-ју пре-те-че им-пре-си-о-ни-ста, ко-ји ће европ-ску свест за-у-век од-у-чи-ти од ели-ти-зма и ди-вље-ња уме-ћу и ве-шти-ни. И ка-сни-је је сли-кар-ство има-ло из-не-над-не обр-те и вас-кр-са-ва-ло из мр-тви-ла, као да је у над-ре-а-ли-зму и *Neue Sachlichkeit* ожи-ве-ло мај-стор-ство сли-ка-ра 19. ве-ка. Сал-ва-дор Да-ли је го-во-рио: „То што сам ја то-ли-ко до-бар до-каз је ко-ли-ко су дру-ги ло-ши.”

Се-ти-мо се да је на вр-хун-цу кон-цеп-ту-ал-не умет-но-сти, кра-јем се-дам-де-се-тих, ка-да су кри-ти-ча-ри и га-ле-ри-сти ми-сли-ли да ће кон-цеп-ту-а-ли-зам тра-ја-ти још два-де-сет-три-де-сет го-ди-на, на та-ла-су ин-те-ре-со-ва-ња за на-ци-о-нал-ну умет-ност, у Не-мач-кој на го-ти-ци и ме-ђу-рат-ном экс-пре-си-о-ни-зму, из-нет но-ви та-лас, Но-вих ди-вљих, а да се у Ита-ли-ји на за-ни-ма-њу за Кар-ла Ка-ру, Де Ки-ри-ка и по-себ-но ње-го-вог за-бо-ра-вље-ног бра-та, сли-ка-ра Ал-бер-та Са-ви-ниа, по-ди-гао вал тран-са-ван-гар-де, по-том и ана-хро-ни-зма. Не тре-ба ни по-ми-ња-ти да је поп-арт, ка-да се по-ја-вио у Аме-ри-ци, уни-штио све об-ли-ке ап-стракт-ног экс-пре-си-о-ни-зма ко-ји је био под ди-рект-ним ути-ца-јем европ-ских умет-нич-ких еми-гра-на-та, те да је са сво-јим че-дом хи-пер-ре-а-ли-змом по-стао до-ми-нант-ни мо-дел им-пе-ри-ја-ли-стич-ког из-во-за аме-рич-ке ви-зу-ел-не кул-ту-ре, гла-му-ра, еро-ти-ке и три-ви-јал-но-сти. С дру-ге стра-не, на За-па-ду се го-то-во у сва-кој ге-не-ра-ци-ји по-ја-ви не-ко-ли-ко умет-ни-ка ко-ји у шта-фе-лај-ном сли-кар-ству по-ме-ра-ју гра-ни-це че-сто ре-а-ли-стич-ки схва-ће-не умет-но-сти.

НАУКА КАО МАГИЈА

У кон-тек-сту из-не-се-ног, го-то-во да мо-же-мо ре-ћи: што су ма-ње шан-се за сли-кар-ство, оно ви-ше успе-ва. Ра-ди-кал-ни об-лик те ве-ре је на-да Ле-о-ни-да Шеј-ке,

Ми-ло-ва-на Ви-да-ка и чла-но-ва бе-о-град-ске сли-кар-ске гру-пе „Ме-ди-а-ла” да ће, на-кон но-вог сред-њо-ве-ко-вља тех-но-ло-шког ди-вља-штва (у пи-та-њу је иде-ја пре-у-зе-та од Ни-ко-ла-ја Бер-ња-је-ва) усле-ди-ти но-ви ре-не-санс. Та-да ће, ка-ко је ми-слио Шеј-ка, у сли-кар-ство по-но-во ући не-бо и зе-мља, пти-це, кри-ста-ли и биљ-ке, а сли-кар-ство би-ти, ка-ко је по-ру-чио са са-мрт-не по-сте-ље, „об-лик мо-ли-тве”.

У кон-тек-сту из-не-се-ног, ми-сли-мо да и у до-ба нај-на-пред-ни-је, тач-ни-је из-о-па-че-не тех-нич-ке ствар-но-сти, не-ће не-ста-ти ста-ра људ-ска по-тре-ба, на-гон за све-тим, за Бо-гом, а сли-кар-ство и умет-ност су ве-ко-ви-ма та-јан-стве-но по-ве-за-ни са са-крал-ним. Ма-да све упу-ћу-је да ће кла-сич-ни об-ли-ци сли-кар-ства по-ста-ти ста-ту-сни сим-бо-ли, тр-го-вач-ки де-кор из про-шлих вре-ме-на, ре-лик-ти по-пут ста-ри-на, за-нат-ских, ру-ком ра-ђе-них пред-ме-та или олд-тај-ме-ра, ма-ши-на с по-чет-ка ин-ду-стриј-ске ре-во-лу-ци-је, веч-ни и не-у-мр-ли дух еидо-са и еико-на, сли-ке као ико-не, као Пр-во-ли-ка, да-кле пред-ста-ве чо-ве-ка у ко-јој се кри-је Бо-жан-ство, илу-ми-ни-ра-ће над свим ме-на-ма прин-ци-па *techne*. Ни-је ис-кљу-че-но да ће ре-кон-струк-ци-јом ДНК мр-твог ор-га-ни-зма, у че-му се ус-пе-ло око 30 од-сто, у жи-вот би-ти вра-ће-ни и не-ки ге-ни-ји из про-шло-сти, те да ће са бу-ду-ћом на-у-ком, ко-ја све ви-ше по-ста-је ма-ги-ја, ствар-ност бивати сло-же-ни-ја, сло-је-ви-ти-ја и бо-га-ти-ја. Не тре-ба ни-ка-да за-бо-ра-ви-ти оно што нам је суд-бо-но-сно по-ру-чи-ло Све-то пи-смо: „Дух ди-ше где хо-ће”.

<

(Август 2005)

***

Други долазак

„Кру-же-ћи, кру-же-ћи све ши-ром спи-ра-лом

Со-ко не мо-же чу-ти со-ко-ла-ра;

Ства-ри се ру-ше; цен-тар не др-жи ви-ше

Анар-хи-ја је про-ва-ли-ла све-том,

Мут-на крв пли-мом се ваља, и свуд

Се све-ча-ност не-ви-но-сти да-ви;

Нај-бо-љим не-до-ста-је уве-ре-ност, док

Нај-го-ри су пу-ни же-сти-не стра-сне.”

Ви-љем Ба-тлер Јејтс

